

Надсмертність чоловіків в Україні: проблеми і рішення

Н.П.ТРИПУТІНА

Харківська національна академія міського господарства

Кожна проблема життя суспільства задля свого вирішення перш за все потребує чіткого усвідомлення. Такою є проблема надсмертності чоловіків – явище переважання смертності чоловіків над жіночою смертністю. Це явище характерне для всіх розвинених країн світу. Але в Україні воно набуло таких масштабів, коли виникла загроза безповоротної втрати людського потенціалу країни.

Середня тривалість життя чоловіків в Україні на 12,5 років менша, ніж в українських жінок.

Смертність українських чоловіків у віці 28-46 років перевищує жіночу в 4 рази.

Сьогодні українські чоловіки вмирають передчасно (до 65 років) у 3 рази частіше, ніж їх однолітки у країнах ЄС.

80% серед усіх самогубців – чоловіки працездатного віку.

Серед померлих від інфаркту чоловіки становлять 79%, серед померлих від інсульту – 66% (це за тієї умови, що саме ці захворювання становлять 65% причин смертності загалом).

На злоякісні новоутворення (рак) чоловіки хворіють на 40% частіше за жінок.

Отруєння, травми та нещасні випадки забирають щороку понад 80 тисяч чоловіків працездатного віку.

Рівень смертності чоловіків у віці 30-44 років в Україні перевищує цей рівень у країнах ЄС у 5 разів.

За рівнем передчасної смерті від інфекційних хвороб Україна випереджає ЄС у 10 разів, при чому 4/5 цих смертей припадає на чоловіків.

Загрозливою є й динаміка розвитку цього явища: впродовж останніх 25 років перевищення рівня передчасної смертності чоловіків над смертністю жінок зросло із 2,5 разів до 3-х разів.

Наслідками вищезазначеного є зокрема:

- загроза суспільному виробництву;
- зниження оборонного потенціалу;
- сирітство, самотність, зубожіння населення;
- деформація статево-вікової структури населення України;
- зниження відтворювального потенціалу тощо.

Для того, щоб протидіяти цьому страхітливому явищу, треба проаналізувати його причини. Спеціалісти поділяють їх на фактори біологічного та соціального характеру.

Загальновідомо, що жіночий організм характеризується більшою витривалістю, спричиненою його специфічною функцією продовження та збереження роду, гнучкістю та стійкістю до стресу. Але (зазначимо) для виконання цієї надважливої функції жінка бере на себе й значні ризики, включаючи загрози здоров'ю та життю. Дозволю собі припустити, що ці біологічні «бонуси» та втрати приблизно урівноважують одне одного.

Тож доцільніше буде зосередитися на соціальних факторах чоловічої надсмертності в Україні, які є насправді більш підконтрольні соціуму в цілому та окремій особистості зокрема. Серед них дослідники вказують у першу чергу на такі:

- 1) трикратне переважання чоловіків серед працюючих у шкідливих та небезпечних умовах,
- 2) надмірне вживання серед чоловіків алкоголю, наркотиків, пристрасть до тютюнопаління,
- 3) більша схильність чоловіків до ризикованої поведінки.

Перший пункт можна проілюструвати, наприклад, такими цифрами: у будівництві чоловіків працює у 8 разів більше ніж жінок; на транспорті, у зв'язку, у видобувній промисловості (зокрема у вугільній) – у 5 разів; до цього необхідно додати армію, правоохоронні органи, рятувальні служби. Вихід з цього глухого кута навряд чи можливий без участі держави у покращенні умов праці.

Другий пункт стосовно вживання алкоголю, тютюну, наркотиків. Тут, наприклад, є такі дані, що смерть від випадкового отруєння алкоголем в українських чоловіків трапляється у 32 рази частіше, ніж у жителів країн ЄС. Велике переважання смертності від легеневого туберкульозу та раку легенів (на 40% більш за жінок) через цигарки. Україна займає 7 місце у світі за поширеністю паління в загальній популяції, при чому у нас палять 67% чоловіків віком від 15 років.

Схильність до ризикованої поведінки досить чітко проявляється зокрема у захопленні ризикованими видами спорту і взагалі небезпечними розвагами, у необережних способах управління транспортом.

ТИПИ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ ЧОЛОВІКІВ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ЇХ МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

Тип ризикованої поведінки чоловіків	Можливі наслідки ризикованої поведінки
Паління цигарок	Рак легенів (доведений прямий кореляційний зв'язок), хронічні обструктивні захворювання легенів; хвороби серцево-судинної системи (інсульт, інфаркт); психологічна залежність
Вживання алкоголю	Алкоголізм (симптомокомплекс), цироз печінки, хвороби серцево-судинної та травної системи, травми, отруєння,

	нещасні випадки, кримінальна злочинність (серед засуджених 87-88% чоловіків)
Вживання наркотичних речовин	Фізична та психологічна залежність, травми та нещасні випадки, ВІЛ-інфекція та СНІД, інші інфекції з парентеральним (через кров) шляхом передачі (вірусні гепатити В та С) тощо
Безладне статеве життя, сексуальні стосунки без використання презервативів	Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), ВІЛ-інфекція та СНІД, небажана вагітність у партнерки (аборт та його можливі ускладнення)
Власне ризикована поведінка та небезпечні умови праці	Травми, отруєння, аварії та нещасні випадки
Нездоровий спосіб життя, нехтування фізичними вправами та гігієною харчування	Ожиріння, хвороби серцево-судинної та травної системи, опорно-рухового апарату

Чи не головною причиною (макрофактором) зростання передчасної смертності українських чоловіків науковці вважають генералізований стрес, викликаний нездатністю пристосуватися до швидкозмінних соціально-економічних трансформацій суспільства на зламі тисячоліть та втрату звичного соціального та професійного престижу. Якщо оцінювати ці трансформації з точки зору гендерної рівноваги, то можна визначити, що суттєві зміни відбулися у царині взаємин між чоловіками й жінками. Людство вступило до якісно нового етапу свого розвитку: традиційне патріархальне суспільство потроху йде в минуле. А до цього неготовими виявилися як чоловіки, так і жінки. Більшість наших співгромадян психологічно залишаються на позиціях минулого. Як наслідок цього протиріччя виступають дезадаптація, синдром хронічної втоми та «робочого вигорання», неврози, патології органів та систем організму. Чоловіча частина соціуму, яка саме втрачає свої головуючі позиції у владі, господарському житті, в сім'ї, дуже болісно реагує на ці процеси. В Україні трансформації у міжстатевих стосунках, характерні для всіх розвинених країн, співпали із довготривалою соціально-економічною кризою, можливо, тому і наслідки виявилися такими вражаючими.

Про досягнення гендерної рівноваги між чоловіками й жінками за таких обставин не може бути й мови, тому ми сьогодні і ведемо розмову про цю трагічну ситуацію. Проблема стосується кожного з нас, тому й вирішувати її треба всією громадою. Але шляхи вирішення можуть бути у кожного різні, специфічні.

Фахівці для цього пропонують заходи, які можуть бути віднесені до трьох блоків: інформаційного, навчального, комунікативного.

Інформаційний блок передбачає:

1. Перегляд законодавства стосовно заборони пропаганди ризикованої поведінки у ЗМІ, особливо серед молоді.
2. Перегляд законодавства щодо реклами (алкоголь, тютюн).

3. Контроль щодо дотримання законодавства, особливо з боку громадських організацій.
4. Законодавче забезпечення формування у населення навичок здорового способу життя через впровадження обов'язкових програм для навчальних закладів, ЗМІ, проведення інформаційних кампаній.

Навчальний блок передбачає:

1. Розробку та впровадження сучасних навчальних курсів для студентської та учнівської аудиторії щодо попередження ризикованої поведінки.
2. Підготовка інформаційних матеріалів, електронних ресурсів, телевізійних та радіопрограм.
3. Навчання окремих цільових категорій: військових, правоохоронців, представників інших відомчих структур.

Комунікативний блок передбачає:

1. Організація «гарячих» телефонних ліній, Інтернет-форумів, можливість «зворотного зв'язку».
2. Робота в громадах, ширше залучення недержавних організацій для формування у суспільстві нових підходів для визначення ролі чоловіка у сучасному світі.

На сьогодні, незважаючи на впровадження Загальнодержавної цільової програми «Здорова нація», розрахованої на період 2009-2013 рр., спостерігається недостатня ефективність державної політики щодо формування здорового способу життя у населення України, особливо в молодих чоловіків. Без формування нових цінностей та орієнтацій суспільства на збереження та зміцнення здоров'я людей, популяризації здорового способу життя та подолання суспільної байдужості до здоров'я нації, формування соціальної та особистісної мотивації до його збереження та зміцнення ми не зможемо подолати страхітливої загрози, яка нависла над нашими чоловіками та синами. Та модель «чоловіка», яка досі панує у свідомості пересічного українця і яку нам часто-густо нав'язує реклама (безшабашного відчайдуха та питушого ненажери), не здатна вивести Україну з існуючої демографічної кризи. Вища школа може і зобов'язана засобами виховання вплинути на формування чоловіка ХХІ сторіччя, а тим самим мінімізувати явище надсмертності чоловіків у нашій державі.

1. Безробіття серед чоловіків: регіональні тенденції та нові виклики для державної політики / О. Жукова, В. Купрій, Н.Н. Черемошенцева. – Херсон, 2009. – 54 с.

2. Круглий стіл на тему: «Становище чоловіків в Україні» 19 лютого 2009 року. – К.: КІС, 2009. – 64 с.

3. Рингач Н.О. Надсмертність чоловіків: нагальна проблема українського соціуму // *Medix Anti-Aging*. – 2009. – №1.

